

**А. Якімова, керівник Української недільної школи
(фундація "Мати Україна"), м. Софія**

СПРИЙНЯТТЯ ТА ІНТЕРПРЕТАЦІЯ Т. ШЕВЧЕНКА В БОЛГАРІЇ

У статті досліджується спосіб рецепції творів Т. Шевченка в Болгарії, шляхи знайомства дослідників зі спадщиною українського митця. Дається ви-черпна характеристика чотирьох періодів входження Т. Шевченка в болгарську літературу й культурне життя болгар.

Ключові слова: Т. Шевченко, переклади, болгарське наукове шевченкознавство.

В статье исследуется способ рецепции произведений Т. Шевченко в Болгарии, пути знакомства исследователей с наследием украинского писателя. Дается исчерпывающая характеристика четырех периодов вхождения Т. Шевченко в болгарскую литературу и культурную жизнь болгар.

Ключевые слова: Т. Шевченко, переводы, болгарское научное шевченковедение.

The article examines how the reception of the works of Taras Shevchenko is made in Bulgaria as well as the means by which the researchers familiarize themselves with the legacy of the Ukrainian artist. The article comprises the comprehensive description of the four periods of the introduction of Taras Shevchenko into Bulgarian literature and the cultural life of Bulgarians.

Key words: Taras Shevchenko, translations, Bulgarian scientific Shevchenko studies.

Перше знайомство болгар із творчістю Тараса Шевченка відбулося в середині XIX століття. Болгарські дослідники виокремлюють два основні шляхи, якими Т. Шевченко прийшов у Болгарію.

Перший шлях – завдяки навчанню молодих болгар у Києві, Миколаєві, Херсоні, Одесі та Москві. Серед окремих персоналій, які могли б посприяти знайомству болгарських студентів із творчістю Т. Шевченка, називається, зокрема, ім'я відомого славіста, професора Московського університету О. Бодяньського, який особисто знав Т. Шевченка. Ліліяна Мінкова присвятила йому монографію "Осип Максимович Бодянски и Българско възраждане" (1978), у якій детально досліджуються зв'язки О. Бодяньського з болгарами.

Петко Атанасов, наприклад, говорячи про неймовірний успіх Шевченкової "Катерини" серед болгарської інтелігенції в Україні тих часів, не пропускає того факту, що вихованець Київської семінарії Парфеній Белчев, повернувшись у Болгарію вчителем, на початку 60-х років XIX ст. декламував уривки з поеми мовою оригіналу; серед його слухачів був і майбутній болгарський національний поет Іван Вазов [1, 9–10].

Другий шлях – завдяки першим перекладам Шевченкових творів болгарським студентом Московського університету Райко Жинзіфовим (1860–1864), який 1863 року видав невеличку книжку під назвою "Новобългарска сбирка", у третьому розділі якої – "Гусляр Тараса

Шевченка" – помістив свої перші чотири поетичні переклади поезій українського митця.

Любен Каравелов, який навчався у Москві в той же час, що й Р. Жинзіфов, почав перекладати поезії Т. Шевченка пізніше (1869–1871) і став другим перекладачем українського поета в Болгарії.

Приміром, болгарський белетрист Тодор Влайков згадує, що познайомився з творчістю Т. Шевченка саме завдяки перекладам Л. Каравелова у 1883 році, коли був учнем Софійської гімназії. Поезії Т. Шевченка так його полонили, що він попросив знайомого, який на той час перебував у Києві, купити й вислати йому "Кобзаря" [2, 6–7].

Між іншим, Іван Вазов зізнався, що йому найбільше подобаються вірші Л. Каравелова, написані під сильним впливом Т. Шевченка.

Дослідники вважають, що Р. Жинзіфов і Л. Каравелов добре володіли українською мовою і перекладали твори Т. Шевченка з оригіналу, тоді як Петко Славейков (третій перекладач) – із російської.

Можна вважати, що перший і другий шляхи досліджені як болгарськими, так і українськими вченими. Хотілося б звернути увагу на ймовірність ще одного шляху проникнення Т. Шевченка у Болгарію – третього – через навчання болгар у Західній Європі. Той факт, що Георгій Бакалов вивчив кілька віршів Т. Шевченка ще студентом (1891–1893) у Женеві (про що він сам писав в одному зі своїх листів [3, 27]), є підставою зупинитися на цьому детальніше. Тим більше, що 1889 року із Женеву до Софії прибуває М. Драгоманов викладати у Вищій школі, перейменованій пізніше в Софійський університет. Ще в Женеві М. Драгоманов познайомився з багатьма болгарами. А причетність до шевченківської теми прослідковується впродовж усього життя вченого: його виступ над труною поета в Києві, коли у травні 1861 року прах Т. Шевченка перевозили до Чернечої гори; видання у Женеві 1878 року накладом 1 000 примірників у мініатюрному форматі "Кобзаря"; стаття "Шевченко, українофіли і соціалізм" (1879); видані М. Драгомановим й А. Ляховицьким 1890 року "Поезії Т. Г. Шевченка, заборонені в Росії". Зрозуміло, що його найкращий учень і послідовник у Софійському університеті Іван Шишманов не міг не проникнутися цією темою. У своїй праці І. Шишманов посилається на статтю М. Драгоманова про Т. Шевченка, вважаючи її "прекрасною критичною студією" [4, 12]. Дослідники переконані, що ця стаття мала неабиякий вплив на працю І. Шишманова, висловлюючи припущення, що подібну роль відіграла і стаття І. Франка "Причинки до оцінення поезій Т. Шевченка" (1881–1882).

В архіві І. Шишманова зберігається четвертий номер "Громади" (Українська збірка впорядкована Михаїлом Драгомановим. – Женева, 1879) з вищезгаданою статтею та підписом на обкладинці – Людмила Драгоманова [5], а також виданнями творів Т. Шевченка у Женеві: Марія. Поэма Т. Гр. Шевченка. С переднім словом и замечаниями М. Драгоманова

/ Перевод с украинского. – Женева: Типографія "Громады", 1885 [6]; Поезії Т. Г. Шевченка, заборонені в Росії. – Genève, H. Georg, libraire. – 1890. Imprimerie Ukrainienne, Genève, ch. Dancet, 15 [7].

Щодо Людмили Драгоманової, то в Університетській бібліотеці "Св. Климент Охридський" зберігається "Списък на Книгите от Драгомановата библиотека записани в каталога, а задържани от Господжа Драгоманова", які вона залишила в себе після передачі бібліотеки чоловіка Софійському університету. Серед книг – п'ять видань "Кобзаря" й "Букварь южнорусский" Тараса Шевченка. Таким чином, у бібліотеці М. Драгоманова шевченкіана була гідно представлена. Не можна пропустити й того факту, що Михайло Драгоманов прибув у Софію досвідченим шевченкознавцем.

У кінці 2008 року виповнилося 145 років із часу виходу в світ безцінної збірки Райко Жинзіфова з першими перекладами поезії Т. Шевченка болгарською мовою. Минуло майже півтора століття. Вивчені й проаналізовані джерела дозволяють запропонувати періодизацію, яка, на наш погляд, сприятиме висвітленню етапів входження Т. Шевченка в болгарську літературу й культурне життя болгар: перший період – середина XIX ст. – кінець XIX ст.; другий період – початок XX ст. – 30-ті роки XX ст.; третій період – 40-ві – 60-ті роки XX ст.; четвертий період – 70-ті роки XX ст. – кінець XX ст.; п'ятий період – початок XXI ст.

Перший період. Важливо пам'ятати, що до 1878 року Болгарія перебувала у складі Османської імперії, тому пригноблений болгарський народ надзвичайно емоційно сприйняв твори Т. Шевченка, так само як і його перші болгарські перекладачі Райко Жинзіфов, Любен Каравелов і Петко Славейков.

1863 року виходить "Новобългарска сбирка" Р. Жинзіфова. Тоді ж він публікує переклад поеми "Наймичка". Його переклади Шевченкових творів друкуються у 1868, 1870, 1871, 1873, 1874 роках.

За С. Русакієвим, Т. Шевченко посідає особливе місце у творчості Р. Жинзіфова: стає "його улюбленим і найавторитетнішим учителем" [8, 62]. Як свідчить переписка Райко Жинзіфова з Маріном Дріновим, він планував перекласти всі поетичні твори великого українця. Іван Шишманов відзначає: "Спеціально Жинзіфов між іншим захоплюється тим у Шевченка, що він пише по українськи замість по московськи. За прикладом Шевченка пише він свої пісні також мішаним македонським діалектом" [9, 171].

Любен Каравелов перекладає Тараса Шевченка з 1869 до 1871 рр., однак І. Шишманов вважає, що Л. Каравелов піддався впливу Т. Шевченка набагато сильніше, ніж Р. Жинзіфов. Він установив, що із 191 поезій Л. Каравелова, "щонайменше 113 написані в улюбленому розмірі Шевченкових і українських народних пісень" [10, 58].

Як уважає Стефан Каракостов, Л. Каравелов пише свій заповіт "Кога умра" (1871) головним чином під впливом Шевченкового "Заповіту". С. Каракостов навіть подає твір Л. Каравелова і "Заповіт" Т. Шевченка в перекладі Крума Кюлявкова для порівняння [11, 18].

І. Шишманов наводить ще одну паралель: незадовго до смерті український поет написав буквар для свого народу, щось подібне відбулося і з Л. Каравеловим. Під впливом перекладу вірша Т. Шевченка "Учітеся, брати мої", зробленого ще 1869 року, Л. Каравелов пише свій вірш "Учете се мои птички" (1875). Він засновує газету "Знание", звертаючись услід за Т. Шевченком:

*Учете се, братя мои,
Мислете, четете
И чуждото изучете,
И от своето се не гнусете,
Защото, който майка заборава,
Бог ще го задави... [12, 64].*

С. Русакієв уважає, що "вінцем поетичної творчості Л. Каравелова є "Хубава си, моя горо" – пісня, яка живе в серці кожного болгарина:

*Хубава си, моя горо,
миришеш на младост,
но вселяваш в серцата ни
само скръб и жалост.*

Болгари, співаючи цю пісню, занурюються в такі глибини народного духу, що й українці, коли виконують "Думи мої, думи мої" або "Реве та стогне Дніпр широкий". У "Хубава си, моя горо" приклад Т. Шевченка "розпалив творчу свідомість нашого (болгарського. – А. Я.) поета до найвищого творчого злету" [13, 151–152].

Петко Р. Славейков познайомився з творчістю Т. Шевченка в середині 60-х років XIX ст., про що свідчить вірш "Сирота", опублікований в журналі "Гайда" 1866 року. На думку дослідника його творчості Бояна Пенєва, Т. Шевченко був улюбленим поетом П. Славейкова [14, 237].

І. Шишманов вважав П. Славейкова найталановитішим з-поміж перших трьох перекладачів Шевченкових творів: "За Славейкова може да се каже същото, което се каза за Шевченка. Истински художник на словото, той първ успя да създаде от простия, естествения, непосредния език на народа един литературен език. Славейковият слог е слогът на народа, но усъвършенствуван и изтънчен. Няма и до днес по-български писател от Славейкова както няма по-українски от Шевченко" [17, 62]. Як справжній поет, він набагато глибше, ніж Р. Жинзіфов і Л. Каравелов, проник "у душу українського

барда" [15, 58]. Ст. Чілінгіров також визнавав, що П. Славейков досяг найбільшої досконалості у перекладах, тому що мав "більшу поетичну культуру" [16, 72]. Сам П. Славейков називає свої вірші не перекладом, а наслідуванням Т. Шевченка.

1885 року виходять друком три переклади П. Славейкова; 1889 року з'являються перші переклади Христо Кесякова у Пловдиві, у тритомній "Хрестоматії з вивчення словесності".

У 90-х роках XIX ст. публікуються поезії Т. Шевченка в перекладах І. Бєлева (1895), А. Іхчієва (1898, 1899).

1894 року, у Тирновській тюрмі, під впливом вірша "Думи мої, думи мої" Т. Шевченка, Г. Бакалов написав вірш "Песните ми" (1894), який увійшов до його поетичної збірки "Песните на революционера" (Ямбол, 1895) [18, 27].

Безсмертний "Заповіт" Тараса Шевченка надихнув Л. Каравелова до написання свого заповіту "Кога умра" (1871), Петера Іванова – "Моето завещание" (1875).

Перший переклад "Заповіту" в Болгарії з'явився 1881 року в газеті "Работник" (г. 1, бр. 14), однак, на превеликий жаль, його автор залишився безіменним.

У періодичній пресі друкується кілька статей про Т. Шевченка: 1881 року невідомого автора в газеті "Работник" та Д. Коцова у газеті "Славянин...". Найуспішнішою вважається стаття "Тарас Шевченко" К. Доброджану-Геря (українця за походженням), яка була опублікована спочатку в газеті "Социалдемократически алманах", у французькій "L'ère nouvelle", а потім у газеті "Дело" (1894). Стаття Д. Іхчієва (псевдонім Діамантін), надрукована у журналі "Ученически другар" (1898), переслідувала мету познайомити учнівську молодь з особистістю і творчістю Т. Шевченка.

Творчість Т. Шевченка послужила прикладом і для менш відомих болгарських поетів Васіла Поповича, Цані Гінчева, Петера Іванова, Ангела Пюскюлієва.

Шевченківські традиції знаходять відгук у творчості Івана Вазова, Тодора Влайкова, Цанко Церковського, Христо Максимова та інших. Наприклад, Іван Вазов, який ще в школі слухав поезії Т. Шевченка, що їх декламував його вчитель, після виходу поеми "Громада" (1880) зізнався: "Віршовану ритміку... я запозичив у Шевченка з поеми "Катерина"" [19, 234]. Текст поеми І. Вазов знайшов в антології Гербеля.

Таким чином, входження видатного українського поета у болгарську літературу відбулося завдяки перекладам його поезій болгарською мовою, під впливом яких болгарські поети творили. Щоправда, деякі з них просто імітували Т. Шевченка, другі – наслідували, а треті – творчо переосмислили.

Основи болгарського шевченкознавства, як вважається, заклав Р. Жинзіфов, який у своїй збірці, у передмові до розділу "Гусляр Та-

раса Шевченка" познайомив читача з біографією митця і дав високу оцінку його творчості.

Другий період. Початок ХХ ст. у болгарській літературі позначився новим етапом у розвитку шевченкознавства. Учень Івана Шишманова – Стіліян Чілінгіров у розвідці "Шевченко на български" (1911) зробив спробу показати вплив Т. Шевченка на літературно-художнє життя Болгарії. Ст. Чілінгіров першим акцентує на проблемі рецепції Т. Шевченка в Болгарії. Він пояснює, чому Т. Шевченко став близьким болгарським поетам, і подає бібліографію, пов'язану з його входженням у болгарський літературний простір. Хоча ця бібліографія неповна, а стаття має слабкі сторони, як зауважує С. Русакієв, вона є "суттєвим моментом" у вивченні Т. Шевченка в Болгарії [22, 277].

Наукове шевченкознавство в Болгарії бере початок зі статті Івана Шишманова "Тарас Шевченко, неговото творчество и неговото влияние върху българските писатели преди освобождение" (1914). Через два роки, із незначними змінами, стаття видається у Відні українською мовою, а 1918 року друкується в болгарській газеті "L'écho de Bulgarie" [23].

І. Шишманов із жалем говорив про те, що в Болгарії все ще немає вичерпної монографії про вплив геніального митця на болгарську національну літературу. Знадобиться ще п'ятдесят років, поки побачить світ монографія Сімеона Русакієва.

1914 року, з нагоди 100-річчя з дня народження Т. Шевченка, у Софійському університеті (в аудиторії № 45) відбувся Шевченківський ранок. У зв'язку з цією подією необхідно згадати невеличку книжку "Спомен за Тараса Григоровича Шевченка" (1914, побачила світ у серії "Библиотека на Славянска беседа"), на першій сторінці якої віддруковано запрошення на цей шевченківський захід. Програма передбачала виступи Ст. Станімірова з доповіддю "Биографически сведения за Т. Г. Шевченко" і професора І. Шишманова з доповіддю "Тарас Шевченко, неговото творчество и неговото влияние върху българските писатели преди освобождение".

Розповідаючи про життєвий шлях поета, перший промовець (який, до речі, отримав освіту в Києві) декламував уривки з творів Т. Шевченка українською мовою. Прикметно, що у згаданій вище книжці, після доповіді Ст. Станімірова, яку він завершив "Заповітом", вміщено ноти з написаним від руки текстом "Заповіту", а потім – переклад цього геніального твору болгарською мовою Ст. Станіміровим.

З нагоди тридцятиріччя наукової діяльності Івана Шишманова (1889–1919), його учні та шанувальники видали збірник 1920 року, до якого увійшли статті Ст. Чілінгірова і Д. Шелудька про Т. Шевченка.

У своїй статті "Тарас Шевченко на български" Ст. Чілінгіров установив, що в Болгарії на початку ХХ ст. нараховувалося 38 перекладів поезій Т. Шевченка, здійснених протягом 57 років [24, 72]. Стаття Д. Шелудька мала назву "Любен Каравелов и Украина". Серед на-

працювань цього дослідника є такі студії, присвячені Т. Шевченкові: "Българските преводачи на Шевченко" (1920), "Няколко бележки за влиянието на Шевченко върху българските поети" (1921), "Шевченко и тенденцията в изкуството" (1934).

1920 року виходить низка статей про Т. Шевченка, написаних І. Шишмановим, Д. Страшиміровим, Ст. Младеновим, Л. Іхчиевим, Н. Балабановим, 1924-го – О. Шульговським.

У болгарській періодичній пресі 1911 р. зустрічаємо публіцистичні статті на шевченківську тематику Д. Кьорчева, І. Шивачева, В. Парушева, Сірака Скитніка, Ст. М. 1914 року друкуються популярні статті про поета (М. Москов, В. Парушев), статті загального характеру (Г. Брандес, Н. К-н, К. Мустейкіс, Львов-Рогачевський, І. Шишманов).

1934 року Ст. Чілінгіров опублікував дві статті з нагоди ювілею Т. Шевченка; тоді ж газета "Литературен глас" присвятила один випуск 120-річчю з дня народження великого українського поета Тараса Шевченка, у якому зі статтями виступили: П. Біцїллі, М. Паращук, Д. Шолудько, Д. Гаврійський, Н. Балабанов, І. Орлов, який, зокрема, звернув увагу ще на один талант Т. Шевченка – співака: "Чи знаєте ви, що Шевченко не тільки поет, письменник і художник, а і неймовірний співак, інтерпретатор української пісні" [25, 5].

У 1930-х роках творчість Т. Шевченка та порушені ним проблеми розглядали Г. Бакалов, Т. Павлов, Л. Стоянов, К. Кюлявков, К. Зідаров, М. Марчевський та інші.

У цей час з'являються студії, які знайомлять болгар із творчістю Т. Шевченка-художника. Так, у вже згадуваній газеті "Литературен глас" [26, 2] опубліковано статтю М. Паращука "Шевченко художник" (1934), вміщено три автопортрети митця, малюнок рідної хати в Кирилівці, розкрито шлях Т. Шевченка як художника, хоча й не повною мірою: не висвітлено періоду заслання, відсутній аналіз творів художника.

Христо Дудевський, розповідаючи про відзначення ювілею Т. Шевченка 1939 року, зазначає, що у фотоательє "Централ" було відкрито виставку картин митця, що відобразила "художні пошуки... образи історичних особистостей, портрети російських, українських і киргизьких селян" [27, 8].

На початку ХХ ст. – у 30-х роках ХХ ст. поезії Т. Шевченка перекладали С. Дрінов (1911, 1912, 1914), Ст. Станіміров (1914), Ст. Чілінгіров (1914, 1915, 1920), Хр. Цанков-Деріжан (1920, 1924); у середині 30-х років – Н. Хрелков, Д. Стоєвський, продовжує роботу Ст. Чілінгіров. 1939 року, з нагоди 125-річчя з дня народження Т. Шевченка, свої переклади друкують Людміл Стоянов, Камін Зідаров, Ангел Тодоров, Богоміл Райнов, Марія Грубешлієва, Бленіка.

Триває наполеглива робота болгарських перекладачів над "Заповітом" Т. Шевченка: С. Дрінова (1911), Ст. Станімірова (1914), Ст. Чілінгірова, Св. Дімітрова (наприкінці 1920-х років, однак свій

переклад не завершує, оскільки за тогочасної цензури не мав можливості його надрукувати), А. Тодорова (1939; робить вільний переклад-переробку "Заповіту").

Вперше твори Т. Шевченка з'являються на болгарській сцені завдяки гастроллям "малоруської мелодраматичної трупи О. Л. Суходольського" [29, 52], яка у Софії 28 січня і 2 лютого, а в Русе 17 лютого 1911 року знайомить болгарських глядачів із постановкою М. Кропивницького "Невільник" за поемою Т. Шевченка "Сліпий".

Окремо варто зупинитися на перекладі поеми "Наймичка" Т. Шевченка. Як уже зазначалося, 1863 року таку роботу виконав Р. Жинзіфов. Авторами нового перекладу (1914) стали вчителі Свиштовської торгової гімназії П. Скопаків та І. Комарницький; драматизував твір А. Тогобочні. У "Попередніх нотатках" до драми П. Скопаків звернув увагу на те, що переклад вони намагалися зробити близьким і зрозумілим болгарам, тому користувалися розмовною болгарською мовою. Пісні з драми переклав Ст. Чілінгіров.

"Попередні нотатки" починаються короткою біографією Т. Шевченка, після чого П. Скопаків подає фабулу драми "Наймичка". У другому виданні (1929) замість передмови розміщено портрет і статтю "Тарас Шевченко" з поміткою, що деякі нотатки взяті зі статті І. Шишманова; фабулу драми і відгуки преси про прем'єру, яка відбулася у Софії 26 лютого 1919 року і витримала три сезони у софійському "Вільному театрі", мавши великий успіх. Третє видання (1939) побачило світ без портрета поета, а стаття практично не зазнала змін.

Із 1919-го до 1947 року постановка "Наймички" була здійснена професійними і аматорськими колективами більш ніж у 20-ти болгарських містах [31, 51–52].

Історична драма Т. Шевченка "Назар Стодоля" була поставлена вперше аматорською трупю з Радомира 1921 року. Ще раз ця вистава з'явилася на болгарській сцені 17 лютого 1954 року в Ямбоському народному театрі. Ескізи костюмів і музику вислав Київський академічний театр імені Івана Франка.

Третій період. 40–60-ті роки ХХ ст. виявилися надзвичайно плідними для болгарського шевченкознавства, тому маємо підстави вважати цей період апогеєм розвитку шевченкознавства в Болгарії у ХХ ст. загалом.

У 40-х роках свої переклади друкують К. Зідаров (1945, 1948), К. Кюлявков (1947). Зауважимо, що в Україні 1939 року вийшла збірка Шевченкових поезій у перекладі К. Кюлявкова, з якою болгари змогли познайомитися завдяки її виданню у Софії лише 1949 року. Таким чином, у Болгарії вперше переклади творів Т. Шевченка видрукувані окремою збіркою "Избрани стихотворения" (до якої увійшли також стаття перекладача "Тарас Шевченко"; примітки з поясненнями деяких слів,

історичних імен, географічних назв; чотири автопортрети Т. Шевченка, кілька його художніх робіт, що дають уявлення про нього як художника).

1956 року світ побачили "Вибрані твори" Т. Шевченка у перекладі Дімітра Методієва з його передмовою "Великий український кобзар Тарас Шевченко". 1960 року вибрані твори митця увійшли до двох томів, а передмову до видання Д. Методієв ґрунтовно доопрацював і розширив.

1964 року, нарешті, вперше здійснено видання "Кобзаря" Тараса Шевченка, що виявилось успішним, а тому було перевидане 1969-го та 1975 року.

За переклади творів Т. Шевченка Дімітр Методієв удостоєний премії імені Максима Рильського.

Нові переклади "Заповіту" виносять на суд читачів та критиків К. Зідаров (1948), К. Кюлявков (1947, 1949), Д. Методієв, переклад якого увійшов до збірки "Тарас Шевченко. Заповіт", виданої у Києві 1964 року 55-ма мовами світу. До сьогодні цей переклад вважається найуспішнішим.

Продовжується дослідження творчості Тараса Шевченка. С. Каракостов першим із болгарських літературознавців порушив проблему рецепції Т. Шевченка в Болгарії (1947).

Шевченкознавчі студії пишуть Е. Георгієв (1947), В. Вилчев (1950), П. Русев (1954), Ст. Божков (1955), Й. Цонєв, І. Попіванов, П. Скопак, Д. Методієв (1956, 1960), Хр. Йорданов (1960), Л. Стоянов, А. Тодоров, М. Попов, Н. Зденек, Д. Хр. Марков, Ст. Великов, Г. Константинов, В. Мавродієв, П. Корнілов (1961), І. Давидков (1961, 1964), П. Атанасов (1961, 1963, 1964), В. Велчев (1964), Л. Мінкова (1964, 1966), Л. Терзійська (1969).

Болгарське наукове шевченкознавство досягає своєї вершини 1964 року, коли з'явилася монографія Сімеона Русакієва "Тарас Шевченко и българската литература", яку можна назвати "малою енциклопедією" сторічного розвитку шевченкознавства у Болгарії.

Разом з тим не можна пропустити повз увагу статтю В. Мавродієва "Тарас Шевченко и нашият театр" (1961), яка ретельно відслідковує проникнення творів Т. Шевченка на болгарську сцену.

Вдало, на наш погляд, стаття П. Корнілова "Тарас Шевченко и Художествената Академия" (1961) висвітлює становлення Т. Шевченка-художника; автор звертає увагу на його вчителів у цій царині, досягнення в живописі, напрямки, у яких працював художник, окремо зупиняється на його творчості у період заслання та після повернення в Петербург. Серед нових дослідників заслуговує уваги студія Ліляни Мінкової, яка вивчає впливи творчості Т. Шевченка на публіцистику Л. Каравелова.

Четвертий період: 70-ті роки – кінець ХХ ст. З одного боку, в цей час, можливо, і не було зроблено нових перекладів, відмінних

від попередніх, не написано фундаментальних досліджень, але болгарські вчені, літературознавці продовжують вивчати спадщину геніального поета; Л. Терзійська зауважує: "До цього часу не перекладені болгарською мовою його повісті, щоденник, листи. Шевченко-художник в Болгарії майже невідомий. Мало хто знає і його вірші, покладені на музику і перетворені на пісні" [32, 13].

Про новий підхід до вивчення творчості Т. Шевченка заявляє Костадин Дінчев у статті "Тарас Шевченко и българската литературно-фолклорна традиция" (1996), підкреслюючи, що поет "схиляється перед народною творчістю, використовує її повністю, творить в її дусі" [33, 162], тому в Болгарії знаходить багато письменників-однодумців.

У кінці XX ст. в Болгарії формується низка інституцій, які у своїй діяльності також не обходять теми рецепції Т. Шевченка в Болгарії. Серед них – Посольство України, відкрите в Софії 1996 року, українське відділення у Софійському університеті (1996), електронне видання БУВісті (1998), товариство "Мати Україна" (2000).

П'ятий період. На початку XXI століття Тарас Шевченко продовжує привертати увагу болгарських поетів і письменників, істориків літератури і критиків, культурологів, народознавців.

Г. Дімов у своїй статті "Личность и творчество Тараса Шевченко в интерпретации болгарского литературоведения" (2006) за допомогою глибокого наукового аналізу прагне показати розвиток шевченкознавства в Болгарії. Автор визнає, що "немало тих, хто, розкриваючи ідейну і моральну велич Шевченка, пробував висвітлити причини його рецепції у Болгарії, дійшли висновку про надзвичайно плідний вплив української класики на наше національне, суспільне і духовне життя" [34, 154].

Нові інституції в Болгарії долучаються до вшанування митця. Так, 6 березня 2002 року товариство "Мати Україна" влаштувало вечір, присвячений дню народження Т. Шевченка. Зі словом про поета виступив перший секретар Посольства України Микола Ярмолюк. У березні 2004 року такий вечір влаштовували студенти та викладачі українського відділення Софійського університету. З доповіддю про видатного українського поета виступила доцент Л. Терзійська. 2 лютого 2006 року Посольство України у партнерстві з кафедрами слов'янських мов та літератур Софійського університету та електронним виданням "Украински вести/Болгарські вісті" (www.ukrpressbg.com) оголосили конкурс на кращий твір про Т. Шевченка. У травні 2010 року студенти-україністи інсценізували поему Т. Шевченка "Катерина".

Квітень 2009 року в Софії ознаменувався надзвичайно хвилюючою подією: на площі "Възраждане" (Відродження) було встановлено пам'ятник Тарасові Шевченку роботи відомого київського скульптора Ігоря Гричаника.

1. *Атанасов Петко*. Тарас Шевченко (живот и творчество). 1814–1864. – С., 1964.
2. *Влайков Т. Г.* Моето запознаване с украинската литература // Украинско-български вестник. Издание на Украинско-Българското дружество. – С., 1935.
3. *Атанасов Петко*. Шевченко и Георги Бакалов // Славяни. – 1961. – Кн. 6.
4. *Шишманов Иван Д.* Тарас Шевченко, неговото творчество и неговото влияние върху българските писатели преди освобождението // Спомен за Тараса Григorieвича Шевченко. – С., 1914.
5. *Науковий архів* Болгарської академії наук, ф. 11, оп. 5, а. о. 936.
6. *НА БАН*, ф. 11, оп. 5, а. о. 937.
7. *НА БАН*, ф. 11, оп. 5, а. о. 938.
8. *Русакієв Симеон*. Тарас Шевченко и българската литература. – С., 1964.
9. *Шишманов Иван Д.* Роля України в болгарським відродженню. Вплив Шевченка на болгарських поетів передвізвольної доби. (Переложив на українську мову др. Лев Ганкевич) // Вісник Союзу визволення України. – Відень, 12 березня 1916. – С. 168–171.
10. *Шишманов Иван Д.* Тарас Шевченко, неговото творчество и неговото влияние върху българските писатели преди освобождението // Спомен за Тараса Григorieвича Шевченко. – С., 1914.
11. *Каракостов Стефан*. Тарас Шевченко и българската литература // Тарас Шевченко. Материали за доклад. – С., 1947.
12. *Шишманов Иван Д.* Тарас Шевченко, неговото творчество и неговото влияние върху българските писатели преди освобождението // Спомен за Тараса Григorieвича Шевченко. – С., 1914.
13. *Русакієв Симеон*. Тарас Шевченко и българската литература. – С., 1964.
14. *Пенев Б. П. Р.* Славейковата преводка и подражателна поезия. Периодическо списание. – С., 1907, г. XVIII.
15. *Шишманов Иван Д.* Тарас Шевченко, неговото творчество и неговото влияние върху българските писатели преди освобождението // Спомен за Тараса Григorieвича Шевченко. – С., 1914.
16. *Атанасов Петко*. Шевченко и Георги Бакалов. – Славяни, 1961. – Кн. 6.
17. *Чилингиров Стилиян*. Тарас Шевченко на български // Сборник в чест на профессор Ив. Д. Шишманов по случай на тридесетгодишната му научна дейност (1889–1919). – С., 1920.
18. *Атанасов Петко*. Шевченко и Георги Бакалов // Славяни. – 1961. – Кн. 6.
19. Жинзифов Р. Новобългарска сбирка. – М., 1863.
20. Шишманов И. Д. Иван Вазов. Спомени и документи. – С., 1930.
21. *Шишманов И. Д.* Иван Вазов. Спомени и документи. – С., 1930.
22. *Русакієв Симеон*. Тарас Шевченко и българската литература. – С., 1964. – 379 с.
23. *Schischmanov Iv. D.*, prof. Le rôle de l'Ukraine dans la Renaissance bulgare // L'écho de Bulgarie. – 1918. – № 1307, 1308, 1309, 1310.
24. *Чилингиров Стилиян*. Тарас Шевченко на български // Сборник в чест на профессор Ив. Д. Шишманов по случай на тридесетгодишната му научна дейност (1889–1919). – С., 1920. – С. 63–73.
25. *Литературен глас*. – 1934. – 10.VI.
26. *Там само*.
27. *Литературен фронт*. – 1989. – № 23 (8 юни). – С. 8.
28. *Русакієв С.* Тарас Шевченко и българската литература. – С., 1964. – 379 с.
29. *Маєродієв В.* Тарас Шевченко и нашият театър // Театър. – 1961. – Кн. 4. – С. 50–52.
30. *Шевченко Т. Г.* Майка Ратакиня. "Наймичка". Драма в IV действия. Драматизирал А. Тогобочни. Превели от оригинала: П. М. Скопакос и Ив. Комарнишки, учители в Свищовската търговска гимназия. – Свищов: Печатница А. Д. Паничков, 1914.
31. *Маєродієв В.* Тарас Шевченко и нашият театър // Театър. – 1961. – Кн. 4. – С. 50–52.
32. *Терзийская Л.* Проникновение и восприятие творчества Т. Г. Шевченко в Болгарии // Болг. русист. – 1989. – № 6. – С. 3–14.
33. *Динчев К.* Тарас Шевченко и българската литературно-фолклорна традиция // Балканистичен форум. – 1996. – Кн. 3. – С. 160–166.
34. *Димов Г.* Личност и творчество Тараса Шевченко в интерпретации болгарского литературоведения // Болгарський щорічник. – Том VI. – Київ, 2006. – С. 143–154.